

**UCHWAŁA NR LXV/707/2023
RADY GMINY STARE BABICE**

z dnia 30 listopada 2023 r.

**w sprawie Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających
Przemocy Domowej w Gminie Stare Babice na lata 2023-2027**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40, 572, 1463 i 1688) oraz art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2021 r. poz. 1249, z 2023 r. poz. 535 i 289) Rada Gminy uchwala, co następuje:

§ 1. Uchwała Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej w Gminie Stare Babice na lata 2023-2027 w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza Wójtowi Gminy Stare Babice.

§ 3. Traci moc uchwała nr XXXIX/420/2021 Rady Gminy Stare Babice z dnia 25 listopada 2021 r. w sprawie Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Stare Babice na lata 2022-2025.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy

Krzysztof Szuba

Załącznik
do uchwały Nr LXV/707/2023
Rady Gminy Stare Babice
z dnia 30 listopada 2023 r.

**GMINNY PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY DOMOWEJ
I OCHRONY OSÓB DOZNAJĄCYCH PRZEMOCY DOMOWEJ
W GMINIE STARE BABICE NA LATA 2023-2027**

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
I. PODSTAWA PRAWNA PROGRAMU	3
II. ZJAWISKO PRZEMOCY DOMOWEJ – PODSTAWY TEORETYCZNE	4
III. GMINNY OŚRODEK POMOCY SPOŁECZNEJ W STARYCH BABICACH	6
IV. DIAGNOZA PROBLEMU W PROCEDURZE „NIEBIESKIE KARTY”	7
V. ZESPÓŁ INTERDYSCYPLINARNY I GRUPA DIAGNOSTYCZNO-POMOCOWA	10
VI. REALIZACJA GMINNEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY DOMOWEJ I OCHRONY OSÓB DOZNAJĄCYCH PRZEMOCY DOMOWEJ W GMINIE STARE BABICE	12
VII. DZIAŁANIA PODEJMOWANE W RAMACH REALIZACJI PROGRAMU W LATACH 2023-2027	13
VIII. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	21
IX. MONITOROWANIE I EWALUACJA PROGRAMU	22

WSTĘP

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. wskazuje, że instytucja rodziny, definiowana w systemie praw człowieka jako „naturalna i podstawowa komórka społeczeństwa” (art. 16 ust. 3 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka) jest objęta szczególną ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej, a jej dobro, państwo ma obowiązek uwzględnić w swojej polityce społecznej. Rodzina jest optymalnym środowiskiem rozwoju i samorealizacji.

Przemoc jest jednym z istotnych zagrożeń dla realizacji tej podstawowej funkcji rodziny jak i dla samorealizacji każdego z jej członków. Duże znaczenie w przypadku zagrożenia wystąpienia przemocy mają działania profilaktyczne, które zainicjowane odpowiednio wcześniej dają szansę na uniknięcie głębokiego kryzysu w rodzinie. Nadrzędnym działaniem powinno być szybkie rozpoznanie zjawiska przemocy, a następnie przywrócenie osobom pokrzywdzonym

zdolności w zakresie godnego i bezpiecznego funkcjonowania w rodzinie.

W celu efektywnego i zintegrowanego prowadzenia działań przeciw przemocy domowej oraz zmniejszenia jej negatywnych następstw w życiu społecznym i rodzinnym opracowano Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej na lata 2023-2027, zwany dalej Programem.

Działania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej i ochrony osób doznających przemocy domowej są podejmowane w szczególności w ramach pracy Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Gminie Stare Babice.

W Programie zostały zawarte podstawowe informacje dotyczące zjawiska przemocy domowej, regulacji prawnych, realizatorów, adresatów programu, zakładanych efektów. Cele i działania Programu, a także źródła jego finansowania zostały sformułowane na poziomie ogólnym, umożliwiającym ich rozwinięcie i uszczegółowienie, adekwatnie do aktualnych potrzeb lokalnych. Niniejszy Program stanowi plan działań instytucji i organizacji zobowiązanych do podejmowania działań na rzecz zapobiegania przemocy domowej, a tym samym przyczyni się do usprawnienia lokalnego systemu przeciwdziałania i ograniczenia ww. zjawiska oraz poprawy kondycji rodzin z terenu Gminy Stare Babice.

I. PODSTAWA PRAWNA PROGRAMU

Podstawę prawną działań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie stanowią:

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
- 2) ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny;
- 3) ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego;
- 4) ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy;
- 5) ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego;
- 6) ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej;
- 7) ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi;
- 8) ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu narkomanii;
- 9) ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej;
- 10) ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji;
- 11) rozporządzenie Rady Ministrów z 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”.

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej w Gminie Stare Babice na lata 2023-2027 jest skorelowany z Krajowym Programem Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Gminną Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Stare Babice na lata 2021-2030 przyjętą Uchwałą Nr XXVII/284/2020 Rady Gminy Stare Babice z dnia 17 grudnia 2020 r.

II. ZJAWISKO PRZEMOCY DOMOWEJ – PODSTAWY TEORETYCZNE

1. DEFINICJA PRZEMOCY DOMOWEJ

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej:

- 1) przemoc domową – należy rozumieć jako jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności:
 - a) narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia,
 - b) naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną,
 - c) powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę,
 - d) ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej,
 - e) istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej;
- 2) osobę doznającą przemocy domowej – należy przez to rozumieć:
 - a) małżonka, także w przypadku gdy małżeństwo ustało lub zostało unieważnione, oraz jego wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków,
 - b) wstępnych i zstępnych oraz ich małżonków,
 - c) rodzeństwo oraz ich wstępnych, zstępnych i ich małżonków,
 - d) osobę pozostającą w stosunku przysposobienia i jej małżonka oraz ich wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków,
 - e) osobę pozostającą obecnie lub w przeszłości we wspólnym pożyciu oraz jej wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków,
 - f) osobę wspólnie zamieszkującą i gospodarującą oraz jej wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków,
 - g) osobę pozostającą obecnie lub w przeszłości w trwałej relacji uczuciowej lub fizycznej niezależnie od wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania,
 - h) małoletniego

– wobec których jest stosowana przemoc domowa:

- 3) osobę stosującą przemoc domową – należy przez to rozumieć pełnoletniego, który dopuszcza się przemocy domowej wobec osób, o których mowa w pkt 2;
- 4) świadka przemocy domowej – należy przez to rozumieć osobę, która posiada wiedzę na temat stosowania przemocy domowej lub widziała akt przemocy domowej.

2. CYKLE PRZEMOCY

Przemoc domowa nie jest zjawiskiem jednorazowym. Cykle przemocy, z punktu widzenia prawa i psychologii, mogą trwać latami i bez podjęcia prób działania, każdy kolejny może

mieć charakter coraz brutalniejszy bądź bardziej wyrafinowany. Cykl przemocy składa się z powtarzających się faz:

- 1) *Faza narastającej przemocy* – początki agresji, której przyczynami mogą być drobne niepowodzenia i troski dnia codziennego. Tę fazę charakteryzuje pojawianie się coraz większej liczby sytuacji konfliktowych oraz wyczuwalny wzrost napięcia w związku. Jeden z partnerów staje się drażliwy i poirytowany. Każdy drobiazg wywołuje złość i wyprowadza z równowagi. Krytykuje oraz poniża partnerkę/partnera poprawiając w ten sposób samopoczucie. Prowokuje kłótnie i sprawia wrażenie, że nie panuje nad gniewem. W tej fazie partner może (ale nie musi) pić więcej alkoholu, przyjmować narkotyki lub inne substancje odurzające. Reakcją osoby doznającej przemocy jest najczęściej próba opanowania sytuacji za wszelką cenę. Uspokaja go, spełnia zachcianki, przeprasza za swoje „niewłaściwe” zachowanie, sumiennie wywiązuje się ze wszystkich obowiązków. Ciągłe zastanawia się, co może jeszcze zrobić, aby nie doszło do wybuchu agresji.
- 2) *Faza ostrej przemocy* – w tej fazie napięcie, które narastało w partnerze znajduje upust, następuje wybuch agresji. Osoba stosująca przemoc domową staje się gwałtowna, nieprzewidywalna, często wpada w szał. Eksplozję wywołuje najczęściej jakiś drobiazg. Wybuch agresji objawia się biciem pięściami lub przy użyciu przedmiotów, kopaniem, grożeniem bronią, duszeniem. Można zaobserwować również natężenie agresji słownej. Osoba doznająca przemocy ponownie stara się uspokoić partnera i ochronić siebie i dzieci. Zazwyczaj, niezależnie od tego jak bardzo się stara, wściekłość partnera ciągle narasta. Czuje się bezradna. Po zakończeniu wybuchu przemocy osoba doznająca przemocy często jest w stanie szoku, odczuwa złość, wstyd i przerażenie. Skutki mogą być różne np. podbite oko, wybite zęby, połamane kości, obrażenia wewnętrzne, poronienie, śmierć. Następstwem psychologicznym może być apatia, depresja, a w konsekwencji nawet samobójstwo.
- 3) *Faza miodowego miesiąca* – okres okazywania skruchy i miłości przez osobę stosującą przemoc, która przekonuje osobę doznającą przemocy, że sytuacja już się nigdy nie powtórzy. Po wyładowaniu swojej złości, bardzo często osoba stosująca przemoc wie, że posunęła się za daleko i zmienia się w zupełnie inną osobę. Zaczyna przeproszać za to co zrobiła, szczerze żałuje swojego zachowania, obiecuje, że to się nigdy więcej nie powtórzy, że nie wie zupełnie, co się stało, starając się znaleźć zewnętrzne wytłumaczenie dla swojego zachowania np. „wiesz jaki mam teraz trudny okres w pracy, to wszystko przez ten alkohol itp.” Osoba stosująca przemoc okazuje skruchę, ciepło i miłość. Przynosi upominki, zachowuje się jakby przemoc nigdy nie miała miejsca. Rozmawia, spędza czas, dzieli się swoimi przeżyciami. Patrząc z zewnątrz można odnieść wrażenie, że to szczęśliwa, zakochana para. W wyniku takiego zachowania osoba doznająca przemocy zaczyna wierzyć, że partner się zmienił i ostatni akt przemocy faktycznie był incydentem. Czuje się kochana. Życie we dwoje wydaje się piękne i pełne nadziei. Prawdziwe zagrożenie jakie niesie ze sobą faza miodowego miesiąca związane jest z tym, że przemoc w kolejnym cyklu jest zazwyczaj gwałtowniejsza.

Cykle takie mogą trwać przez wiele lat, przy czym zwykle z upływem czasu skracają się fazy miodowego miesiąca, a wydłużają i mają bardziej dramatyczny przebieg pozostałe. Po pewnym czasie faza miodowego miesiąca zanika całkowicie i pozostają tylko dwie wcześniejsze fazy.

Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy z dnia lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej – osobie doznającej przemocy domowej udziela się bezpłatnej pomocy, w szczególności w formie:

- 1) poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego;
- 2) interwencji kryzysowej i wsparcia;
- 3) ochrony przed dalszym krzywdzeniem, poprzez uniemożliwienie osobie stosującej przemoc domową korzystania ze wspólnie zajmowanego mieszkania z osobą doznającą przemocy domowej oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej;
- 4) zapewnienia osobie doznającej przemocy domowej bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla osób doznających przemocy domowej;
- 5) badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie;
- 6) zapewnienia osobie doznającej przemocy domowej, która nie ma tytułu prawnego do lokalu zajmowanego wspólnie z osobą stosującą przemoc domową, pomocy w uzyskaniu mieszkania.

Osobie doznającej przemocy domowej udziela się informacji o dostępnych ww. formach wsparcia.

Wobec osób stosujących przemoc domową stosuje się przewidziane w ustawie środki mające na celu zapobieganie ich kontaktowaniu się z osobami doznającymi przemocy domowej oraz programy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc domową, a także programy psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową.

III. GMINNY ŚRODEK POMOCY SPOŁECZNEJ W STARYCH BABICACH

Terenem działania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej jest obszar administracyjny Gminy Stare Babice.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej realizuje zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej poprzez współpracę z Policją, Sądem, Prokuraturą, kuratorami sądowymi, kuratorami społecznymi, pedagogami, psychologami, służbą zdrowia, Gminną Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie i innymi instytucjami oraz osobami.

Współpraca dotyczy poradnictwa, interwencji i wzajemnego wsparcia oraz uzupełniania podejmowanych działań, a także bieżącego monitorowania problemu w środowiskach przez pracowników Ośrodka. W obszarze pomocy społecznej Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej udziela pomocy finansowej, świadczy pracę socjalną, wskazuje miejsca gdzie można uzyskać pomoc, współpracuje z różnymi grupami zawodowymi na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej.

Pomoc i wsparcie w Gminie Stare Babice z pomocy społecznej w 2022 roku uzyskało 297 osób, co stanowiło 1,55% wszystkich mieszkańców gminy.

Najczęściej występujące przyczyny trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin, które jednocześnie były powodami ubiegania się o pomoc w 2022 roku obrazuje poniższa tabela:

Tabela nr 1

Powody udzielania pomocy rodzinom	Liczba rodzin ogółem
Ubóstwo	43
Niepełnosprawność	27
Długotrwała lub ciężka choroba	26
Bezrobocie	21
Bezradność w sprawach opiek.-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego - ogółem	19
Bezradność w sprawach opiek.-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego - ogółem - w tym: rodziny niepełne	14
Alkoholizm	8
Bezdomność	4
Bezradność w sprawach opiek.-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego - ogółem - w tym: rodziny wielodzietne	4
Potrzeba ochrony macierzyństwa	4
Potrzeba ochrony macierzyństwa - w tym: potrzeba ochrony wielodzietności	2
Narkomania	1
Sieroctwo	1
Zdarzenie losowe	1

IV. DIAGNOZA PROBLEMU W PROCEDURZE „NIEBIESKIE KARTY”

Procedura „Niebieskie Karty” została wprowadzona w życie w 2010 roku na mocy ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, a Rozporządzenie Rady Ministrów, szczegółowo opisujące przebieg procedury oraz wzory formularzy „Niebieskie Karty”, pojawiło się dopiero jesienią 2011 roku, a realnie procedura zaczęła być stosowana w 2012 roku.

Procedura „Niebieskie Karty” obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy domowej. Interdyscyplinarne podejście do realizacji procedury „Niebieskie Karty” ma na celu zintensyfikowanie działań wszystkich służb na rzecz poprawy sytuacji osoby doznającej przemocy domowej.

Wszczęcie procedury następuje z chwilą wypełnienia formularza „Niebieska Karta - A” w przypadku uzasadnionego podejrzenia stosowania przemocy domowej lub zgłoszenia dokonanego przez świadka przemocy domowej. W formularzu „Niebieska Karta - A” wskazuje się wszystkie osoby doznające przemocy domowej i wszystkie osoby stosujące przemoc domową.

Osoba wszczynająca procedurę podejmuje działania interwencyjne mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy domowej.

Instytucjonalną działalność na rzecz pomocy osobom i rodzinom będącym w trudnej sytuacji życiowej na terenie Gminy Stare Babice prowadzi Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Starych Babicach.

Z obserwacji pracowników socjalnych oraz na podstawie analizy dokumentów wynika, że przemoc domowa coraz częściej przestaje być ukrywana i zatajana w tzw. „czterech ścianach”. Jednak są wciąż jeszcze osoby doznające przemocy, które głównie ze względów ekonomicznych czy mieszkaniowych godzą się na swój los i nie sięgają po pomoc z zewnątrz.

Niebagatelny wpływ na stosowanie przemocy domowej ma dziedziczenie wzorca przemocy ze środowiska pochodzenia. Dzieci wychowujące się w rodzinach z problemem przemocy przyswajają sobie zachowania dorosłych, których są świadkami lub ofiarami. Uczą się, że sposobem rozwiązywania konfliktów jest przemoc.

Wpływ na stosowanie przemocy domowej może mieć także uzależnienie/nadużywanie alkoholu. Statystyki pokazują, że wiele osób stosujących przemoc domową w chwili popełnienia czynu jest pod wpływem alkoholu. Należy pamiętać, że alkohol osłabia kontrolę nad zachowaniem i zwiększa prawdopodobieństwo reagowania złością i gniewem na trudności.

Uzależnienie od alkoholu nie zwalnia z odpowiedzialności za swoje czyny, mimo że osoby stosujące przemoc często wykorzystują fakt bycia nietrzeźwym jako czynnik usprawiedliwiający ich zachowanie. Coraz częściej przyczyną przemocy domowej jest uzależnienie nie tylko od alkoholu, ale co jest większym problemem, uzależnienie od narkotyków i substancji psychotropowych.

W ramach specjalistycznego poradnictwa osobom doznającym przemocy domowej pomocą służy psycholog zatrudniony w GKRPA. Praca psychologa obejmuje szeroki zakres działań z zakresu: poradnictwa psychologicznego, interwencji kryzysowej, psychoterapii oraz pomoc w minimalizowaniu skutków traumatycznych przeżyć zaburzeń emocjonalnych.

W Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Starych Babicach zatrudniony jest także asystent rodziny, którego praca koncentruje się przede wszystkim na poszukiwaniu rozwiązań trudnych sytuacji życiowych rodzin, w których wychowują się małoletnie dzieci. Asystentura ma za zadanie podejmowanie kompleksowych działań polegających przede wszystkim na poprawie funkcjonowania rodziny, poprawianiu relacji pomiędzy jej członkami oraz nabywaniu umiejętności konstruktywnego rozwiązywania problemów, bez użycia agresji i przemocy.

Asystent rodziny, przez cały 2022 rok pracował z 9 rodzinami.

Liczbę asystentów rodziny oraz liczbę rodzin objętych pracą asystenta rodziny obrazuje tabela:

Tabela nr 2

	2020 rok	2021 rok	2022 rok
Liczba asystentów	1	1	1
Liczba rodzin, które korzystały z usług asystentów rodziny	8	8	9

Z uwagi na wielowymiarowość problematyki przemocy domowej, różnorodne współwystępujące dysfunkcje (uzależnienie od alkoholu, zaburzenia osobowości, rozpad rodziny), wskazane jest, aby w trakcie diagnozowania problemu zwrócić uwagę na te kwestie, które mają istotny wpływ na życie rodziny, charakter relacji w niej występujący, możliwości nawiązania komunikacji z poszczególnymi członkami rodziny i stosowania właściwych form pracy socjalnej oraz zastosowania adekwatnych do sytuacji usług, tj. profesjonalne poradnictwo, towarzyszenie w docelowym rozwiązywaniu problemu przemocy w rodzinie, korygowanie i psychoedukacja adresowane do osób stosujących przemoc domową.

Poniższa tabela przedstawia dane w oparciu o prowadzoną w 2022 roku procedurę „Niebieskie Karty”.

Tabela nr 3

Liczba procedur „Niebieskie Karty” kontynuowanych z 2021 roku	Liczba Niebieskich Kart A wszczynających procedurę „Niebieskie Karty” w 2022 r. sporządzonych przez przedstawicieli poszczególnych podmiotów						
	OGÓŁEM	GOPS	GKRPA	POLICJA	OŚWIATA	OCHRONA ZDROWIA	LICZBA RODZIN
4	41	10	0	27	4	0	22

W roku 2022 odbyły się 4 posiedzenia i 24 spotkania Zespołu Interdyscyplinarnego w związku z założonymi NK – A.

Liczba przekazanych do Przewodniczącego Zespołu Interdyscyplinarnego formularzy „Niebieska Karta – A” sporządzonych przez poszczególne podmioty zobowiązane do realizacji procedury wyniosła – 41, w tym: Policja – 27, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej – 10, placówki oświatowe – 4.

Procedurą „Niebieskie Karty” zostały objęte 22 rodziny, a 4 rodziny objęte były kontynuacją procedury „Niebieskie Karty” z 2021 roku.

Liczba osób wskazywanych w formularzu „Niebieska Karta – A”, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą w rodzinie (ogółem) – 35, w tym:

kobiety – 17

mężczyźni – 4

dzieci – 14

Liczba osób wskazywanych w formularzu „Niebieska Karta – A”, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie (ogółem) – 20, w tym:

kobiety – 7

mężczyźni – 13

dzieci – 0

Liczba powołanych grup roboczych – 32

Liczba spotkań grup roboczych – 42

Liczba zakończonych procedur „Niebieska Karta” – 43, w tym:

- 1) na podstawie § 18 ust. 1 pkt 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieska Karta” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (ustanie przemocy + zrealizowany plan pomocy rodzinie) – 24;

- 2) na podstawie § 18 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieska Karta” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (brak przesłanek do wszczęcia procedury) – 19.

V. ZESPÓŁ INTERDYSCYPLINARNY I GRUPA DIAGNOSTYCZNO-POMOCOWA

1. ZESPÓŁ INTERDYSCYPLINARNY

W związku ze zmianą ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej została podjęta uchwała nr LX/648/2023 Rady Gminy Stare Babice z dnia 29 czerwca 2023 r. w sprawie trybu i sposobu powoływania oraz odwoływania członków Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Gminie Stare Babice (Dz. Urz. Woj. Maz. z 2023 r. poz.8251) zmieniona uchwałą nr LXI/668/2023 Rady Gminy Stare Babice z dnia 31 sierpnia 2023 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z 2023 r. poz. 10043).

Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Gminie Stare Babice został powołany Zarządzeniem Nr 250/2023 Wójta Gminy Stare Babice z dnia 21 września 2023 r.

Mając na uwadze realizację zadań wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej – w skład Zespołu wchodzi przedstawiciele następujących instytucji, organizacji i jednostek organizacyjnych:

- 1) Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Starych Babicach;
- 2) Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie Powiatu Warszawskiego Zachodniego;
- 3) Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Starych Babicach;
- 4) Komendy Powiatowej Policji dla Powiatu Warszawskiego Zachodniego z siedzibą w Starych Babicach;
- 5) placówek oświatowych;
- 6) placówek służby ochrony zdrowia;
- 7) organizacji pozarządowych;
- 8) Sądu Rejonowego w Pruszkowie.

Zgodnie z art. 9a ust. 8 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Gminie Stare Babice (zwany dalej „ZI”) działa na podstawie porozumień zawartych między Wójtem Gminy Stare Babice a ww. podmiotami. Porozumienia określają w szczególności sposób i formę wymiany informacji, a także sprawy dotyczące uczestnictwa członków grup diagnostyczno-pomocowych w posiedzeniach i pracach tych grup.

Obsługę organizacyjno-techniczną i finansową ZI zapewnia Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Starych Babicach.

Do zadań zespołu interdyscyplinarnego należy tworzenie warunków umożliwiających realizację zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej oraz integrowanie i koordynowanie działań ww. podmiotów, w szczególności przez:

- 1) diagnozowanie problemu przemocy domowej na poziomie lokalnym;
- 2) inicjowanie działań profilaktycznych, edukacyjnych i informacyjnych mających na celu przeciwdziałanie przemocy domowej i powierzanie ich wykonania właściwym podmiotom;

- 3) inicjowanie działań w stosunku do osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową;
- 4) opracowanie projektu gminnego programu przeciwdziałania przemocy domowej oraz ochrony osób doznających przemocy domowej;
- 5) rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym;
- 6) powoływanie grup diagnostyczno-pomocowych i bieżące monitorowanie realizowanych przez nie zadań;
- 7) monitorowanie procedury „Niebieskie Karty”;
- 8) kierowanie osoby stosującej przemoc domową do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym dla osób stosujących przemoc domową lub programie psychologiczno-terapeutycznym dla osób stosujących przemoc domową;
- 9) składanie, na wniosek grupy diagnostyczno-pomocowej, zawiadomienia o popełnieniu przez osobę stosującą przemoc domową wykroczenia, o którym mowa w art. 66c ustawy z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń.

2. GRUPA DIAGNOSTYCZNO-POMOCOWA

W celu dokonania diagnozy i oceny sytuacji w związku ze zgłoszonym podejrzeniem wystąpienia przemocy domowej, zespół interdyscyplinarny powołuje grupę diagnostyczno-pomocową.

W skład grupy diagnostyczno-pomocowej wchodzi:

- 1) pracownik socjalny jednostki organizacyjnej pomocy społecznej;
- 2) funkcjonariusz Policji.

W sprawach żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową stosujących przemoc domową w skład grupy diagnostyczno-pomocowej wchodzi także żołnierz Żandarmerii Wojskowej.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach, zwłaszcza gdy udział żołnierza Żandarmerii Wojskowej nie jest możliwy, w skład grupy diagnostyczno-pomocowej może wchodzić inna osoba wskazana przez przełożonego osoby stosującej przemoc domową lub jej przełożony.

W skład grupy diagnostyczno-pomocowej mogą także wchodzić:

- 1) pracownik socjalny specjalistycznego ośrodka wsparcia dla osób doznających przemocy domowej;
- 2) asystent rodziny;
- 3) nauczyciel wychowawca będący wychowawcą klasy lub nauczyciel znający sytuację domową małoletniego;
- 4) osoby wykonujące zawód medyczny, w tym lekarz, pielęgniarka, położna lub ratownik medyczny;
- 5) przedstawiciel gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych.

W skład grupy diagnostyczno-pomocowej mogą także wchodzić pedagog, psycholog lub terapeuta, będący przedstawicielami podmiotów zespołu interdyscyplinarnego.

VI. REALIZACJA GMINNEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY DOMOWEJ I OCHRONY OSÓB DOZNAJĄCYCH PRZEMOCY DOMOWEJ W GMINIE STARE BABICE

1. Cel główny Programu

Przeciwdziałanie przemocy domowej w Gminie Stare Babice poprzez spójne działanie wszystkich służb mające na celu ochronę osób doznających przemocy domowej oraz skuteczne oddziaływanie na osoby stosujące przemoc domową.

2. Cele szczegółowe:

- 1) zwiększenie dostępności działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej;
- 2) zapewnienie kompleksowej pomocy członkom rodzin będącym osobami doznającymi przemocy domowej i zagrożonych przemocą domową;
- 3) zwiększenie skuteczności działań wobec osób stosujących przemoc domową;
- 4) zwiększenie skuteczności działań osób zobowiązanych i uprawnionych do przeciwdziałania zjawisku przemocy domowej.

3. Przewidywane efekty:

- 1) zwiększenie świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy domowej wśród mieszkańców Gminy Stare Babice;
- 2) zapewnienie profesjonalnej pomocy osobom doznającym przemocy domowej;
- 3) wzmocnienie współpracy interdyscyplinarnej w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej;
- 4) uwrażliwienie społeczności lokalnej na sygnały o stosowaniu przemocy domowej w najbliższym otoczeniu. Zmniejszenie tolerancji na przejawy przemocy domowej.

4. Adresaci Programu:

- 1) społeczność lokalna;
- 2) osoby doznające przemocy domowej;
- 3) osoby stosujące przemoc domową;
- 4) służby zajmujące się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

5. Realizatorzy działań:

- 1) Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;
- 2) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej;
- 3) Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych;
- 4) Specjalista ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
- 5) Specjalista terapii uzależnień;
- 6) Psycholog;
- 7) Komenda Powiatowa Policji dla Powiatu Warszawskiego Zachodniego w Starych Babicach;
- 8) Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna;
- 9) Placówki medyczne z terenu Gminy Stare Babice;
- 10) Placówki oświatowe z terenu Gminy Stare Babice;
- 11) Sąd Rejonowy i kuratorzy;
- 12) Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie;
- 13) inne podmioty.

**VII. DZIAŁANIA PODEJMOWANE W RAMACH REALIZACJI PROGRAMU
W LATACH 2023-2027**

Podejmowanie działań, zadań i ich realizację przedstawia poniższa tabela:

Tabela nr 4

Lp.	Kierunki działań	Rodzaje zadań	Termin realizacji (2023-2027)	Realizatorzy	Wskaźniki
1.	Realizacja zadań własnych gminy	1. Podjęcie uchwały w sprawie trybu i sposobu powoływania i odwoływania członków Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Gminie Stare Babice 2. Podjęcie uchwały w sprawie Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej w Gminie Stare Babice na lata 2023-2027.	2023-2027	- Rada Gminy Stare Babice, - Wójt Gminy Stare Babice - Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej	Podjęta uchwała Nr LX/648/2023 Rady Gminy Stare Babice z dnia 29.06.2023 r. w sprawie trybu i sposobu powoływania i odwoływania członków Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Gminie Stare Babice, zmieniona uchwałą nr LXI/668/2023 Rady Gminy Stare Babice z dnia 31.08.2023 r. Opracowany i przyjęty do realizacji Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej w Gminie Stare Babice na lata 2023-2027

		3. Prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą domową. 4. Zapewnienie osobom doznającym przemocy domowej miejsc w ośrodkach wsparcia. 5. Tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.		- Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej - GKRPA, - Psycholog, - Specjalista terapii uzależnień, - GOPS, - Policja, - Sąd i kuratorzy - placówki oświatowe, - Ochrona zdrowia, - PCPR - Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, inne - Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej, - ośrodki wsparcia, - inne placówki - Wójt Gminy Stare Babice, - przedstawiciele jednostek, z których są członkowie ZI	Liczba przeprowadzonych działań edukacyjnych służących wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą domową Liczba osób doznających przemocy domowej umieszczonych w ośrodkach wsparcia Liczba członków ZI
2.	Budowa lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy domowej – tworzenie zespołów interdyscyplinarnych	1. Powołanie Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej. 2. Zawarcie porozumień pomiędzy Wójtem Gminy Stare Babice a odpowiednimi podmiotami z których są członkowie ZI. Porozumienia określają w	2023-2027	- Wójt Gminy Stare Babice, - przedstawiciele: 1) jednostek organizacyjnych pomocy społecznej; 2) Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych; 3) Policji; 4) oświaty; 5) ochrony zdrowia; 6) organizacji pozarządowych. 7) Żandarmerii Wojskowej, 8) kuratorzy sądowi,	Liczba członków ZI Liczba zawartych porozumień

		szczegółności sposób i formę wymiany informacji, a także sprawy dotyczące uczestnictwa członków grup diagnostyczno-pomocowych w posiedzeniach i pracach tych grup.		9) Prokuratorzy	
3.	Organizacja i funkcjonowanie powołanego ZI	1. Zespół interdyscyplinarny wyznacza, spośród swoich członków – przewodniczącego i zastępcę przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego, który wykonuje obowiązki powierzone mu przez przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego i zastępuje go w czasie nieobecności. Do zastępcy przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego stosuje się przepisy o przewodniczącym. 2. Przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego w szczególności: 1) kieruje pracami zespołu interdyscyplinarnego 2) organizuje pracę zespołu interdyscyplinarnego 3) reprezentuje zespół interdyscyplinarny na zewnątrz.	2023-2027	- Przewodniczący zespołu, - zastępca przewodniczącego ZI, - Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej - Przewodniczący ZI, - zastępca przewodniczącego ZI, - Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej	Powołany przewodniczący ZI – 1 osoba Powołany zastępca przewodniczącego ZI – 1 osoba

		3. Zespół interdyscyplinarny opracowuje i przyjmuje regulamin określający szczegółowe warunki funkcjonowania zespołu interdyscyplinarnego oraz tryb i sposób powoływania grup diagnostyczno-pomocowych. 4. Posiedzenia zespołu interdyscyplinarnego odbywają się w zależności od potrzeb, jednak nie rzadziej niż raz na dwa miesiące		- Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej - Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej	Opracowany Regulamin określający szczegółowe warunki funkcjonowania ZI oraz tryb i sposób powoływania grup diagnostyczno-pomocowych. Liczba posiedzeń ZI
4.	Działania podejmowane przez ZI	Do zadań zespołu interdyscyplinarnego należy tworzenie warunków umożliwiających realizację zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej oraz integrowanie i koordynowanie działań, w szczególności przez: 1) diagnozowanie problemu przemocy domowej na poziomie lokalnym; 2) inicjowanie działań profilaktycznych, edukacyjnych i informacyjnych mających na celu przeciwdziałanie przemocy domowej	2023-2027	- Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej - członkowie grup diagnostyczno-pomocowych - Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej - instytucje, których przedstawiciele są	Liczba wszczętych procedur „Niebieskie Karty” Liczba zakończonych procedur „Niebieskie Karty” Liczba opracowanych i przekazywanych materiałów informacyjnych, m. in.: ulotki, informacje

		i powierzanie ich wykonania właściwym podmiotom; 3) opracowanie projektu gminnego programu przeciwdziałania przemocy domowej oraz ochrony osób doznających przemocy domowej; 4) rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym		członkami Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej, - Specjalista ds. przeciwdziałania przemocy domowej, - Specjalista terapii uzależnień, - inne placówki, - inne osoby - Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej - prasa lokalna, - strona internetowa: Gminy Stare Babice, GOPS, Policji, GKRPA, inne, - Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej, - podmioty, których przedstawiciele są członkami Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej, - Specjalista ds. przeciwdziałania przemocy domowej, - Specjalista terapii	zamieszczane na stronach internetowych, artykuły w lokalnej prasie Opracowany i przyjęty do realizacji Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej na lata 2023-2027 Liczba opracowanych i przekazywanych materiałów informacyjnych, m. in.: ulotki, informacje zamieszczane na stronach internetowych, artykuły w lokalnej prasie
--	--	---	--	--	--

		5) powoływanie grup diagnostyczno-pomocowych i bieżące monitorowanie realizowanych przez nie zadań; 6) monitorowanie procedury „Niebieskie Karty”; 7) kierowanie osoby stosującej przemoc domową do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym dla osób stosujących przemoc domową lub programie psychologiczno-terapeutycznym dla osób stosujących przemoc domową.	uzależnień, - Punkt nieodpłatnej pomocy prawnej, - Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, - inne placówki - Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej - Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej - Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej - PCPR - inne placówki	Liczba powołanych grup diagnostyczno-pomocowych Liczba procedur „Niebieskie Karty” objęta monitorowaniem Liczba osób stosujących przemoc domową, które będą uczestniczyć w odpowiednich programach
--	--	---	--	---

5.	Inicjowanie działań w stosunku do osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową	1. Powoływanie grup diagnostyczno-pomocowych, do których zadań należy w szczególności: 1) dokonanie, w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty”, oceny sytuacji domowej osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową; 2) realizacja procedury „Niebieskie Karty” w przypadku potwierdzenia podejrzenia wystąpienia przemocy domowej, zwłaszcza w sytuacji wystąpienia ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia; 3) zawiadomienie osoby podejrzanej o stosowanie przemocy domowej o wszczęciu procedury „Niebieskie Karty” pod jej nieobecność; 4) realizacja działań w stosunku do osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową; 5) występowanie do zespołu interdyscyplinarnego z wnioskiem o skierowanie osoby stosującej przemoc	2023-2027	- Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej, - członkowie powołanych grup diagnostyczno-pomocowych, - GOPS - GKRPA, - Specjalista ds. przeciwdziałania przemocy domowej, - Specjalista terapii uzależnień, - Punkt nieodpłatnej pomocy prawnej, - Psycholog, - PCPR, - Policja, -inne placówki	Liczba powołanych grup diagnostyczno-pomocowych Liczba wszczętych procedur „Niebieskie Karty” Liczba zawiadomień Liczba osób stosujących przemoc domową, które będą uczestniczyć w odpowiednich
----	--	--	-----------	--	---

		domową do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową albo w programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową; 6) występowanie do zespołu interdyscyplinarnego z wnioskiem o złożenie zawiadomienia o popełnieniu przez osobę stosującą przemoc domową wykroczenia, o którym mowa w art. 66c ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń; 7) monitorowanie sytuacji osób doznających przemocy domowej, a także zagrożonych wystąpieniem przemocy domowej, w tym również po zakończeniu procedury „Niebieskie Karty”; 8) zakończenie procedury „Niebieskie Karty”; 9) dokumentowanie podejmowanych działań, stanowiących			programach Liczba zgłoszeń Liczba prowadzonych procedur „Niebieskie Karty” objęta monitorowaniem Liczba zakończonych procedur „Niebieskie Karty” objęta monitorowaniem Liczba zakończonych procedur „Niebieskie Karty”
--	--	--	--	--	---

		podstawę: a) uznania braku zasadności wszczynania procedury „Niebieskie Karty”, b) wszczęcia procedury „Niebieskie Karty”; 10) informowanie przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego o efektach podjętych działań w ramach procedury „Niebieskie Karty”.			Liczba wszczętych procedur „Niebieskie Karty” Liczba informacji przekazanych do przewodniczącego ZI
6.	Rozpatrywanie skarg	Rozpatrywanie skarg na działalność zespołu interdyscyplinarnego lub członka zespołu interdyscyplinarnego, które może wnieść osoba objęta procedurą „Niebieskie Karty”	2023-2027	- Wójt Gminy Stare Babice, - Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej, - podmioty, z których przedstawiciele są członkami Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej	Liczba skarg
7.	Zwiększenie kompetencji zawodowych pracowników służb zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy domowej	Szkolenia dla członków Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej i dla przedstawicieli grup diagnostyczno-pomocowych	2023-2027	- członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego, - członkowie grup diagnostyczno-pomocowych	Liczba zorganizowanych szkoleń Liczba uczestników w organizowanych szkoleniach

VIII. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Źródłem finansowania zadań zawartych w Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2023-2027 są środki własne z budżetu gminy, w tym wpływy z opłat za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych.

Zadania Programu mogą być również finansowane z innych źródeł – z funduszy zewnętrznych, w tym rządowych, pozarządowych, programów celowych i unijnych.

IX. MONITOROWANIE I EWALUACJA PROGRAMU

Prowadzenie monitoringu i ewaluacji realizacji Programu służy m. in. sprawdzeniu czy zostały zrealizowane planowane działania oraz czy osiągnięto zakładane rezultaty. W ramach procesu monitoringu i ewaluacji uzyskana zostanie również informacja czy i w jakim obszarze program wymaga aktualizacji, przeformułowania lub zmian postawionych celów.

Monitoring Programu będzie odbywał się na bieżąco, na zakończenie każdego roku sporządzone zostanie sprawozdanie z realizacji Programu. Ewaluacja zostanie przeprowadzona na zakończenie trwania Programu w celu oceny procesu jego realizacji oraz oceny efektów Programu.